

Beata Ciężka**Czy możliwa jest ewaluacja uczestnicząca w życiu szkoły?**

Nowa koncepcja nadzoru pedagogicznego oferuje nam szczegółowe wytyczne dotyczące realizacji procesu ewaluacji zewnętrznej, niewiele zaś wskazówek uzyskujemy dla przeprowadzania ewaluacji wewnętrznej w szkołach. Jest to celowy zabieg pomysłodawców nowego nadzoru pedagogicznego, aby decyzje odnośnie prowadzenia ewaluacji wewnętrznej pozostawić zespołom ewaluacyjnym w poszczególnych placówkach.

Rozwiązanie takie oferuje zatem doskonałą sposobność na to, aby ewaluację wewnętrzną w szkole prowadzić w sposób umożliwiający pozyskanie rzeczywiście użytecznych informacji, przydatnych dyrektorowi, gronu pedagogicznemu, personelowi niepedagogicznemu, a wreszcie interesujących uczniów i ich rodziców. Warto wykorzystywać te informacje do skutecznego zarządzania placówką, doskonalenia jej pracy i osiągniętych efektów, czy identyfikacji obszarów, które rzeczywiście wymagają poprawy, a także poszukiwania rozwiązań pojawiających się problemów.

Takie podejście, oparte o dużą autonomię ewaluacji wewnętrznej, nadaje jej równoważną rangę z ewaluacją zewnętrzną, jako drugiego filaru prowadzeniu nadzoru i dbania o jakość edukacji, warto zatem te narzędzie wykorzystać z powodzeniem przede wszystkim dla własnej placówki - doskonalenia jej pracy, budowania współodpowiedzialności za jej jakość i autentycznego zachęcania do uczestnictwa w procesie decyzyjnych wszystkich interesariuszy – czyli osób dla których placówka funkcjonuje oraz tych, którzy w niej pracują.

Ewaluacja wewnętrzna w szkole (placówce) powinna być zatem elementem codziennej praktyki szkolnej i dostarczać informacji, które pomogą dyrektorowi i nauczycielom podejmować słuszne i uzasadnione decyzje odnośnie swojej pracy oraz działalności całej placówki. Punktem wyjścia dla tego procesu decyzyjnego mogą być informacje zebrane i przeanalizowane dzięki systematycznie prowadzonej ewaluacji – czy będzie to ewaluacja oparta o analizę osiągniętych przez szkołę wyników, czy też ewaluacja oparta o opinie zebrane wśród uczniów, nauczycieli, rodziców czy przedstawicieli środowiska lokalnego – zależeć będzie od wybranego do ewaluacji aspektu pracy szkoły i przyjętego modelu badawczego. Tutaj niekoniecznie potrzeba odwoływania się do wymagań, które są punktem odniesienia dla ewaluacji zewnętrznej prowadzonej przez wizytatorów ds. ewaluacji, ale warto pozwolić sobie na identyfikację rzeczywistych problemów do rozwiązania, a ewaluacją spróbować zbadać jego przyczyny, istotę, wagę oraz poszukać możliwości jego rozwiązania.

Przystępując do planowania ewaluacji wewnętrznej warto pamiętać, że ewaluacja jest przede wszystkim narzędziem do pozyskiwania informacji mającym wspomagać proces decyzyjny i

budować współodpowiedzialność za osiągnięte efekty pracy, nie oferuje natomiast gotowych rozwiązań czy sposobów postępowania, dlatego też za każdym razem wymaga dobrania odpowiedniej strategii badawczej i opracowania adekwatnych narzędzi badawczych. Posiłkowanie się przegotowanymi przez innych narzędziami badawczymi np. ankietami, a takich gotowych narzędzi badawczych bardzo często oczekuje się w placówkach, świadczy przede wszystkim o niezrozumieniu roli ewaluacji oraz tego, że aby ewaluacja rzeczywiście przynosiła ważne i użyteczne informacje, musi być „szyta na miarę” określonej placówki i jej konkretnego problemu do zbadania i rozwiązania. O ile bowiem ewaluacja zewnętrzna odnosi się do ogólnych wymogów systemu oświaty, w jakim funkcjonują placówki i posługuje się wystandaryzowaną metodologią tj. taką samą dla wszystkich placówek danego typu, o tyle ewaluacja wewnętrzna dotyczy tylko naszej szkoły. Dlatego też wybór metodologii badania, w tym przygotowanie narzędzi badawczych, powinno dać dużo bardziej satysfakcjonujące efekty, gdy będą to narzędzia przygotowane samodzielnie i na „własny użytek”. Obawy, że narzędzia te mogą być niedoskonałe czy też nieprzystawalne do narzędzi stosowanych przez wizytatorów ds. ewaluacji, nie powinny nas zniechęcać do prób ich opracowywania. Na temat metod i narzędzi badawczych istnieje bardzo bogata literatura, w placówkach mamy również pedagogów czy psychologów, którzy będąc członkami zespołów ewaluacyjnych mogą wspierać nas swoją wiedzą na ten temat. W rzeczywistości jednak – najlepszym sposobem uczenia się realizacji badań ewaluacyjnych – jest ich realizowanie. W większości placówek taka praktyka jest już z resztą bardzo bogata – więc nie należy obawiać się, że być może pierwsze ewaluacje wewnętrzne nie będą doskonale metodologiczne. Za ich prowadzeniem przemawiać będzie użyteczność zgromadzonych informacji i poczucie, że dzięki tym badaniom nasze decyzje mają wsparcie i akceptację tych, których dotyczą, bo wynikają z informacji i opinii, które sami sformułowali – wtedy biegłość realizacyjna i łatwość w przygotowywaniu narzędzi badawczych do „naszej własnej ewaluacji” przyjdzie szybciej niż się spodziewamy.

Planowanie ewaluacji warto rozpocząć od dyskusji w gronie nauczycieli, z udziałem dyrektora, a nawet i pozostałego personelu szkoły, uczniów, rodziców czy przedstawicieli środowiska lokalnego na temat tego, jakie kwestie warto poddać ewaluacji bądź zidentyfikować problemy, które wymagają rozwiązania na terenie szkoły, a ewaluacja mogłaby być pomocna w poszukaniu tych rozwiązań. Jest to punkt wyjścia do sformułowania celu ewaluacji i funkcji jaką ma pełnić w szkole. Wyjście od zdefiniowania celu ewaluacji w bezpośredni sposób poprowadzi do wskazania sposobu wykorzystania wyników ewaluacji i uzasadnienia użyteczności jej przeprowadzenia.

Inspiracją do prowadzenia ewaluacji wewnętrznej może być tu koncepcja ewaluacji partycypacyjnej (uczestniczącej) M.Q. Pattona zakładająca, że:

- sam proces ewaluacji jest jednocześnie jej wynikiem, gdyż pod wpływem obserwacji, refleksji i dyskusji nad tym co powinno być poddane ewaluacji, w rzeczywistości już tą rzeczywistość zmieniamy i wpływamy na osiągnięte rezultaty;

PROGRAM WZMOCNIENIA EFEKTYWNOŚCI SYSTEMU NADZORU PEDAGOGICZNEGO I OCENY JAKOŚCI PRACY SZKOŁY ETAP III
Projekt realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w partnerstwie z Uniwersytecie Jagiellońskim i Erą Ewaluacji Sp. z o.o. w ramach
III Priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 3.1 współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego

- zmiana nie jest traktowana jako postęp, lecz jako ciągła adaptacja do tego, co ma miejsce wewnątrz i na zewnątrz naszej placówki;
- wszyscy członkowie zespołu interpretują wnioski z ewaluacji, analizują implikacje, a jej wyniki stosują w następnym etapie rozwoju placówki;
- celem takiej ewaluacji staje się rozwijanie kolejnych działań oraz ciągle usprawnianie wszelkiego działania placówki.

W centrum zainteresowań ewaluacji uczestniczącej leży poszukiwanie możliwości wykorzystania danych ewaluacyjnych w celu praktycznego rozwiązywania problemów wewnątrz aktualnego kontekstu i stanu rozwoju placówki.

Zasadą prowadzenia takiej ewaluacji jest zaangażowanie możliwie szerokiego grona pracowników, ale i przedstawicieli uczniów i rodziców, w poznawanie logiki ewaluacyjnej oraz uczenie się takich umiejętności, jak ustanawianie celów, określanie priorytetów, stawianie pytań, interpretowanie danych, podejmowanie na ich podstawie decyzji oraz łączenie procesu z jego wynikami.

Ewaluacją i jej przebiegiem kieruje, a raczej zarządza, zespół osób do tego powołany, ale tego elementy procesu mogą być „rozpisane” na cały zespół nauczycielski, który swymi pomysłami, wątpliwościami stymuluje czy wyznacza kierunek ewaluacji, uczestniczy w dyskusji po prezentacji wyników, ale też formułuje i akceptuje wnioski, które „przysposabia” w swojej pracy; w proces ten może być również zaangażowana reszta społeczności szkolnej, w zakresie w którym jest to możliwe i korzystne, z punktu widzenia planowanej zmiany.

Uczestnicy procesu mają dzięki temu poczucie sprawstwa podczas ewaluacji, co oznacza że faktycznie wpływają na jej projektowanie, przedstawianie konkluzji i podejmowanie w związku z nimi decyzji i mogą koncentrować się na procesie i wynikach uważanych przez nich rzeczywiście za istotne. Dominuje tu praca zespołowa, a jej celem jest wspieranie u uczestników przede wszystkim poczucia odpowiedzialności za to, co dzieje się w placówce.

Dyrektor placówki może pełnić rolę lidera, aczkolwiek przy zachowaniu stylu demokratycznego - by nie zaprzepaścić efektów zaangażowania innych uczestników tego procesu, jednocześnie jednak sam jest pełnoprawnym uczestnikiem tego procesu i jest również odpowiedzialny za ewaluację i konsekwencje decyzji, jakie w jej wyniku zostaną podjęte. Jako dyrektor placówki, może być nawet bardziej od innych świadomy kontekstu prawnego i społecznego, w jakim funkcjonuje placówka – zatem jego głos powinien być uwzględniony na każdym etapie ewaluacji – od definiowania problemu badawczego począwszy, a na wykorzystaniu wyników ewaluacji skończywszy.

Takie podejście akcentuje przede wszystkim wagę samego procesu ewaluacji, traktując go jako stymulator zaangażowania i uczestnictwa w życiu placówki, ewaluacja zatem nie nastawiona jest na „pomiar osiągniętych efektów”, ale raczej na stymulowanie procesów rozwojowych w placówce. Nie liczy się „opasły raport kurzący się na półce”, ale proces, który

ul. prof. Stanisława Łojasiewicza 4 • 30-348 Kraków III piętro, pokój 3.341 • tel. 126645744 • e-mail: npseo@uj.edu.pl

dzięki ewaluacji został uruchomiony. Jeżeli jednak chcemy, by wyniki ewaluacji zostały udokumentowane na papierze – nich dokument ten będzie zwięzły, treściwy i autentycznie interesujący i inspirujący, wartość ewaluacji nie mierzona jest bowiem długością i „kwiecistością” raportu, ale użytecznością poczynionych w jej wyniku ustaleń. Warto w ewaluacji wewnętrznej korzystać z tych inspiracji, nie traktując ewaluacji, jako „fasadowego działania na pokaz”, ale jako praktycznego narzędzia wspomagającego naszą codzienną pracę. Ewaluacja nie stanowi tu bowiem dodatkowej „formy kontroli”, nie kończy się z chwilą ustalenia wniosków, zaleceń i rekomendacji, ale „popycha” do działania, a następnie do kolejnej ewaluacji, do stawiania pytań - co się zmieniło w wyniku podjętych działań, jakie ewentualnie wynikły kolejne problemy do zbadania – i staje się stałym elementem pracy szkoły, a nie kolejnym uciążliwym wymogiem do spełnienia.

PROGRAM WZMOCNIENIA EFEKTYWNOŚCI SYSTEMU NADZORU PEDAGOGICZNEGO I OCENY JAKOŚCI PRACY SZKOŁY ETAP III
Projekt realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim i Erą Ewaluacji Sp. z o.o. w ramach
III Priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 3.1 współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego